

MVCRX03T12ZB
prvotní identifikátor

odbor bezpečnostní politiky
Nad Štolou 3
Praha 7
170 34

Č. j. MV-110751-3/OBP-2017

Praha 22. ledna 2018
Počet listů: 16
Přílohy: 1/4

Nejvyšší státní zastupitelství
Národní centrála proti organizovanému zločinu

Společné stanovisko k výkladu pojmů souvisejících s pracovním vykořisťováním

Dne 27. dubna 2016 schválila vláda České republiky svým usnesením č. 360 Národní strategii boje proti obchodování s lidmi v České republice na období let 2016 až 2019. Zároveň uložila jednotlivým členům vlády plnit příslušné úkoly, které tato strategie obsahuje. Jedním z těchto úkolů (úkol č. 2) je i „Vydání aktualizovaného doporučeného postupu MV a výkladu pojmů souvisejících s pracovním vykořisťováním“. V souladu s citovaným usnesením vlády podává níže odbor bezpečnostní politiky MV ČR (dále jen „OBP“) ve spolupráci s JUDr. Janou Zezulovou, Ph.D., národní korespondentkou pro boj proti obchodování s lidmi, zneužívání žen a dětí, nelegální migraci a zaměstnávání a pro ochranu práv obětí trestných činů Nejvyššího státního zastupitelství, a Národní centrálou proti organizovanému zločinu Policie ČR, výklad stěžejních pojmů, které jsou s problematikou pracovního vykořisťování spojeny.

Předkládané stanovisko vychází z obecně uznávaného konceptu obchodování s lidmi jako jedné z nejzávažnějších forem trestné činnosti ohrožující lidská práva a základní hodnoty demokratické společnosti¹, útočící na lidskou svobodu, důstojnost² a integritu³. Obchodování s lidmi je považováno za moderní formu dříve celosvětově rozšířeného obchodu s otroky, kdy je s lidskými bytostmi nakládáno jako se zbožím⁴.

¹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw, 16. 5. 2005, bod I.a.1

² Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw, 16. 5. 2005, bod I.b.10 a 11; I.c.36.

³ Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation (Adopted by the Committee of Ministers on 19 May 2000, at the 710th meeting of the Ministers' Deputies),

⁴ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw, 16. 5. 2005, bod I.a.3

I. Obchodování s lidmi i jako vztah dvoustranný

V samém úvodu považujeme za důležité připomenout, že dne 1. srpna 2014 nabyl účinnosti zákon č. 141/2014 Sb., který mj. novelizoval úpravu skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi uvedenou v ustanovení § 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“ nebo „trestní zákoník“). Právní úprava České republiky platná do této doby byla za pomoci slovního spojení „aby ho bylo jiným užito“ ve vztahu k pracovnímu vykořisťování zal ožena na koncepci **trojstranného vztahu**⁵. Tedy takového vztahu, ve kterém vystupuje obchodník, oběť a vykořisťovatel, kdy zároveň obchodník a vykořisťovatel (uživatel) jsou dvě odlišné osoby. V policejní a justiční praxi však nebylo zřejmé, jak aktivní roli musí vykořisťovatel resp. uživatel v procesu obchodování sehrávat. Například nebylo zřejmé, zda musí osoba vykořisťovatele/uživatele ukládat osobám pracovní pokyny a úkoly či naopak může být její role i velice pasivní. Tento nejasný stav vedl ve skutkové podobných případech k ničím neodůvodněným rozdílům v právní kvalifikaci jednání pachatele a přirozeně pak také k neodůvodněným rozdílům při ukládání trestu ze strany soudů⁶. **Z těchto důvodů se zákonodárce rozhodl nevyhovující stav změnit a začít zároveň uplatňovat i koncept dvoustranného vztahu.** K závěru o nezbytnosti přijetí konceptu dvoustrannosti došla i publikace analyzující české a zahraniční rozsudky z oblasti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování⁷.

S účinností od 1. srpna 2014 byly aplikační problémy definitivně odstraněny tím, že výše zmíněnou novelou trestního zákoníku došlo **k vypuštění slova „jiným“**⁸ („v návěti“ odst.

⁵ Např. Šmíd, Michal. Komparativní analýza evropských rozsudků v oblasti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. In: *Střítecký Vít, Topinka, Daniel a kol. Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013, s. 78-80. ISBN 978-80-87558-11-9.

Obdobně např. o subsidiaritě trestných činů kuplířství ve vztahu k jednání spočívajícím v „kořistění“ z trestné činnosti obchodování s lidmi: *Mgr. Danuta Koné Król, JUDr. Ingrid Záhorová-Nedbálková, JUDr. Jana Zezulová Ph.D.: Obchodování s lidmi - novodobé otroctví, Systém ASPI, LIT46682CZ*.

⁶ K výkladu pojmu „aby ho bylo jiným užito“ ve vztahu k sexuálnímu vykořisťování viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, 5 Tdo 160/2012.

Dále např. Šmíd, Michal. *Aplikační problémy spojené s trestněprávním postihem pracovního vykořisťování*. Státní zastupitelství. 2013, č. 6, s. 52-57. ISSN 1214-3758, k případu Spargel: „...v rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 2T 12/2009, v tzv. případě Spargel, soud v odůvodnění uvedl, že implicitně dovodil, že skutková podstata obchodování s lidmi je naplněna i tehdy, kdy samotní pachatelé udílejí vykořisťovaným osobám pracovní pokyny a vykonávají nad pracovníky dohled. Role a aktivita uživatele - tedy té osoby, která užívá jiného - nebyla v tomto případě příliš výrazná. Jednalo se o vlastníka chřestového pole, který 2x až 3x týdně jezdil na pole kontrolovat kvalitu sklizně. S vykořisťovanými pracovníky nebyl v užším kontaktu.“

⁷ Šmíd, Michal. Komparativní analýza evropských rozsudků v oblasti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. In: *Střítecký Vít, Topinka, Daniel a kol. Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013, s. 78-80. ISBN 978-80-87558-11-9.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 141/2014 Sb., změna trestního řádu, k článku II, k bodu 1 a 2 (§ 168 odst. 1 a 2): „Navrhuje se provést úpravu § 168 odst. 1 a 2 v návaznosti na směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV. K zajištění důsledné implementace čl. 2 odst. 1 této směrnice se v úvodní části textu doplňuje slovo „přijme“ a slovo „jiným“ se vypouští. Bude tak umožněn doposud chybějící postih pachatelů, kteří oběť obchodování s lidmi přijímají do své dispozice. Slovo „jiným“ se navrhuje vložit do § 168 odst. 1 a 2 na začátek písmene a) a b), a to proto, aby bylo zabráněno překrývání skutkových podstat v trestním zákoníku a zároveň bylo vyhověno požadavkům směrnice (např. možnost překrývání trestného činu obchodování s lidmi s trestným činem svádění k pohlavnímu styku dle § 202 trestního zákoníku). Touto úpravou budou současně splněny také požadavky vycházející z Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který doplňuje Úmluvu Organizace spojených národů proti

1 a 2 § 168 TZ); slovo „jiným“ bylo vloženo do § 168 odst. 1 a 2 na začátek písmene a) a b) TZ. Zároveň byl rozšířen i taxativní výčet forem jednání, a to o formu jednání „**přijme**“. Nové znění skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi se tak více přiblížilo relevantním mezinárodním dokumentům a judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), které požadují účinné vyšetřování a stíhání otroctví, nevolnictví, nucené a povinné práce⁹. Trestně odpovědnou za trestný čin obchodování s lidmi je i osoba, která oběť přijme a podrobí ji vykořisťujícím pracovním podmínkám, a to bez ohledu na skutečnost, zda se na tomto procesu podílela další (třetí) osoba. Pro názornost lze uvést případ „Osobní sluha“.

Kazuistika č. 1 – případ „Osobní sluha“ (rok 2016)

Oběť: muž, občan České republiky, společník a po určitou dobu i jednatel několika společností zaměřených na správu webových a facebookových stránek, grafické práce apod.

Pachatel: muž, občan České republiky, společník a jednatel společností.

Prostředky donucení: zneužití submisivního postavení oběti, tísně a závislosti, fiktivní finanční závazky bez právního důvodu, pohrůžka soudního uplatnění směnek, zavrženíhodné tresty a úkoly v rozporu s lidskou důstojností.

Modus operandi: Pachatel zneužíval submisivnosti poškozeného v úmyslu se na jeho úkor obohatit prostřednictvím na něm vynucených prací a jiných forem jeho vykořisťování, zneužívaje tísně a závislosti, do kterých poškozeného uvedl, jednak pod opakovaně učiněnou pohrůžkou soudního uplatnění směnek v částce převyšující 20 mil. Kč, které by poškozený nebyl schopen zaplatit, a reálně by mu hrozila exekuce jeho majetku spolu s výhrůžkami exekucí na majetek jeho rodičů. Vystavení směnek si pachatel na poškozeném účelově vymohl pod různými absurdními sázkami či ze sankčních důvodů v rámci jím vymyšleného zavrženíhodného systému postihování poškozeného za neplnění povinností nebo obžalovaným zjištěných údajných pochybení poškozeného v rámci jejich „pokračování“ společného podnikání, a jednak pod pohrůžkou, že se postará o to, že jeho rodiče kvůli z uvedených směnek vyplývajícím dluhům poškozeného přijdou o majetek, budou z nich bezdomovci a spáchají sebevraždu, kdy tyto pohrůžky poškozený považoval za reálné a existenčně jeho rodiče a jeho samotného ohrožující a způsobilé mít za následek negativní dopad na zdravotní stav jeho rodičů. Pachatel dále poškozeného donutil, aby pro něho dlouhodobě ve formě vynucených prací a jiných forem vykořisťování vykonával vše, co po něm požadoval, dílem rovněž pro vlastní zavrženíhodné pobavení a z rozmaru, v podstatě jako po otrokovi, kdy jej tak i nazýval. Bez nároku na jakoukoliv odměnu či mzdu požadoval, např. aby mu obstarával slečny, pizzu, pití a jiné pohoštění, pracoval na jeho zahradě, staral se o jeho psy a sám si navrhoval sankce (extrémní tresty či dokonce

nadnárodnímu organizovanému zločinu, ze dne 15. listopadu 2000, podepsaného za Českou republiku dne 12. prosince 2002.“

⁹ Dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva článek 4 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod zakotvuje specifický pozitivní závazek/povinnost členských států účinně předcházet, stíhat a trestat jakékoliv jednání spočívající v držení osoby v situacích, ve kterých dochází k otroctví, nevolnictví nebo nucené či povinné práce, viz např. rozsudek ESLP Siliadin proti Francii, 26. 5. 2005, č. 73316/01 nebo C.N. v the United Kingdom, 13. 11. 2012, č. 4239/08: „Z ustanovení čl. 4 (stejně jako např. z čl. 3) tedy vládám nutně plyne pozitivní povinnost přijmout trestněprávní normy, které sankcionují praktiky spadající pod čl. 4, a aplikovat je v praxi. ... Za těchto okolností má Soud za to, že je v souladu se současnými normami a tendencemi v této oblasti a namísto se domnívat, že pozitivní povinnosti, které státu plynou z čl. 4 Úmluvy, přikazují kvalifikovat každé jednání udržující jinou osobu v podobné situaci jako trestný čin a účinně je trestat (viz, mutatis mutandis, výše cit. M. C. proti Bulharsku)... Soud zdůrazňuje, že otroctví a nevolnictví nejsou jako takové zakázány francouzským trestním právem. Ustanovení trestního zákoníku, na která poukazuje vláda, se netýkají přímo práv zaručených čl. 4 Úmluvy, ale vztahují se velmi restriktivně pouze na pracovní využívání a vystavení osoby pracovním a životním podmínkám odporujícím lidské důstojnosti. Je tedy namísto rozhodnout, zda tyto články v projednávaném případě umožnily efektivní potrestání jednání, jemuž byla stěžovatelka podrobena.“

sadotresty), platil finanční pokuty v celkové výši až 500,- Kč denně, na které si musel nakonec pro bezvýchodnost situace půjčovat, nenavštěvoval jako věřící pravidelné bohoslužby, vzal si půjčku od Komerční banky a.s., ze které musel pachateli předat 100.000,- Kč na splacení údajných dluhů a jím způsobených ztrát vzniklých v rámci společného podnikání atd.

Délka vykořisťování: nejméně od počátku roku 2014 do března 2015.

Trest: trest odnětí svobody v délce trvání 2 let – s podmíněným odkladem v délce trvání zkušební doby 3 let.

II. Pracovní vykořisťování

Pracovní vykořisťování není samo o sobě legálním pojmem, lze jej vnímat jako pojem, který je svou obecností nadřazen jiným pojmům zakotveným v trestním zákoníku¹⁰. Pod pojem pracovní vykořisťování tak lze subsumovat:

- **otroctví** – § 168 odst. 1 a 2 písm. d) TZ (obchodování s lidmi),
- **nevolnictví** – § 168 odst. 1 a 2 písm. d) TZ (obchodování s lidmi),
- **nucené práce** – § 168 odst. 1 a 2 písm. e) TZ (obchodování s lidmi),
- **praktiky podobné otroctví** – lze subsumovat pod pojem „jiné formy vykořisťování“, § 168 odst. 1 a 2 písm. e) TZ (obchodování s lidmi),
- **zvláště vykořisťující pracovní podmínky** – § 342 odst. 1 TZ (neoprávněné zaměstnávání cizinců).

Výše uvedené pojmy nejsou vnitrostátním právem blíže definovány. Jedním ze stěžejních ustanovení a dokumentů zakazujících otroctví, nevolnictví, nucenou nebo povinnou práci je čl. 4 Úmluvy Rady Evropy o ochraně základních práv a svobod, publikovaná pod č. 209/1992 Sb. (dále jen „EÚLP“ či „evropská úmluva“). Samotná EÚLP sice definici těchto pojmů taktéž neobsahuje, k dispozici je však celá řada rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), která se k dané oblasti vztahují a tyto pojmy interpretují. ESLP mj. již mnohokrát konstatoval¹¹, že článek 4 spolu s články 2 a 3 EÚLP představují jednu ze základních hodnot demokratické společnosti¹². **Evropská úmluva je živým dokumentem,**

¹⁰ Taktéž na mezinárodní úrovni (např. Prosecuting THB for the Purpose of Labour Exploitation, EUROJUST, THB Project Team, 2015) je tento pojem, někdy bez další bližší definice, používán k označení jedné z forem obchodování s lidmi zejména v kontextu nutnosti odlišení od tzv. sexuálního vykořisťování.

¹¹ Rozsudek ESLP Siliadin proti Francii, 26. 5. 2005, č. 73316/01.

¹² V souvislosti s výkladem předmětných článků EÚLP považujeme za důležité, nad rámec zadání úkolu č. 2 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v České republice na období let 2016 až 2019, zdůraznit i *právo na účinné (efektivní) vyšetřování*. Článek 4, společně s články 2 (právo na život) a 3 (zákaz mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení) EÚLP, chrání základní hodnoty demokratické společnosti. Vzhledem k jeho významu, ukládá ustanovení článku 4 EÚLP členským státům řadu povinností zohledňující *ochranu obětí*. Státy mají zaprvé povinnost stanovit vhodný právní a regulační rámec, poskytující praktickou a účinnou ochranu práv obětí obchodování s lidmi, a to skutečných i potenciálních. Zadruhé mají státy, za určitých okolností, povinnost podniknout konkrétní kroky k ochraně obětí nebo potenciálních obětí proti zacházení v rozporu s článkem 4, 2 a 3 EÚLP. Aby vznikla pozitivní povinnost přijmout opatření v konkrétním případě, musí být prokázáno, že státní orgány měly nebo měly mít důvodné podezření, že jedinec byl podroben obchodování s lidmi, nebo že zde bylo skutečné a bezprostřední riziko obchodování s lidmi nebo vykořisťování ve smyslu článku 3 Palermského protokolu (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2015 Sb. m. s., o sjednání Protokolu o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňujícího Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu) a článku 4 Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi z roku 2005. Vyšetřování dané věci musí být nezávislé, nestranné

který nelze aplikovat izolovaně. V zájmu zajištění ochrany lidských práv jednotlivců je nezbytné evropskou úmluvu číst konsistentně jako jeden celek, a to dále v harmonii s dalšími jejími ustanoveními. ESLP se při výkladu pojmů užitých v článku 4 EÚLP spoléhá rovněž na další mezinárodněprávní dokumenty¹³.

ESLP si je dále vědom toho, že je nutné evropskou úmluvu vykládat ve světle současných okolností a že obchodování s lidmi je moderní formou dříve celosvětově rozšířeného obchodu s otroky. Proto je vždy nutné zvažovat, zda obchodování s lidmi jako takové nespadá pod článek 4 EÚLP¹⁴.

a) Otroctví a nevolnictví

Při výkladu pojmu otroctví odkazuje ESLP přímo na definici otroctví v Úmluvě o otroctví¹⁵, která v čl. I, odst. 1 stanoví: „*Otroctví jest stav nebo poměr osoby, nad níž se vykonávají některé nebo všechny složky práva vlastnického.*“

Koncept nevolnictví je pro účely aplikace evropské úmluvy interpretován ESLP jako „*povinnost poskytovat služby, která je vynucována za použití nátlaku*“ a „*obzvláště závažná forma popření svobody, která zahrnuje vedle povinnosti vykonávat určité služby pro druhé i povinnost žít na majetku jiné osoby a nemožnost změnit svůj stav*“; ESLP dále poznamenal, že „*nevolnictví je specifickou formou nucené nebo povinné práce, nebo jinými slovy „zhoršená“ nucená nebo povinná práce.*“¹⁶ Koncept nevolnictví zahrnuje povinnost poskytovat své služby, která je vynucována za použití nátlaku; koncept je tak úzce spojen s pojmem otroctví popsáním výše¹⁷.

---

a rychlé. Pokud je dáno důvodné podezření a stát nepřijal vhodná opatření v rámci svých pravomocí, jde o porušení článku 4 EÚLP.

Procesněprávní rozměr článku 4 EÚLP potom zahrnuje právo na *účinné (efektivní) vyšetření* trestného činu. Účinné vyšetřování musí být nezávislé a nestranné, důkladné a dostatečné, rychlé a podrobené kontrole veřejnosti, přičemž není a priori otázkou výsledku, ale použitých prostředků. Vnitrostátní právo musí být způsobilé poskytnout *praktickou a účinnou ochranu právům oběti nebo potencionální oběti* obchodování s lidmi. Článek 4 EÚLP obsahuje zvláštní *pozitivní povinnost* členských států *účinně stíhat a trestat* jakýkoli čin, jehož cílem je zadržovat osobu v situaci otroctví, nevolnictví či nucených nebo povinných prací – tzn. procesní povinnost účinně vyšetřit podezření, že na území státu došlo k trestnému činu obchodování s lidmi.

V souvislosti s výše uvedeným lze zdůraznit nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 3626/13 a ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 3436/14, v nichž Ústavní soud shledal *porušení práva oznamovatele na účinné vyšetřování trestného činu.*

¹³ Úmluva o otroctví, vyhlášena pod č. 165/1930 Sb. Dodatková úmluva o odstranění otroctví, obchodu s otroky a institucí a obyčejů otroctví podobných; Česká republika jako nástupnický stát ČSFR k dodatkové úmluvě přistoupila dne 22. února 1993; text dodatkové úmluvy v českém jazyce nebyl oficiálně publikován.

Úmluva o nucené nebo povinné práci, vyhlášena pod č. 106/1990 Sb., Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, vyhlášena pod č. 33/2017 Sb. m. s.; Protokol o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, vyhlášený pod č. 18/2015 Sb. m. s.

¹⁴ Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights, Prohibition of Slavery and forced labour, 2nd edition – 2014, European Court of Human Rights, str. 5 a 6.

¹⁵ Úmluva o otroctví, vyhlášena pod č. 165/1930 Sb.

¹⁶ Rozsudek ESLP Siliadin proti Francii, 26. 5. 2005, č. 73316/01. a rozhodnutí ESLP Van Droogenbroeck proti Belgii, 24. 6. 1982, Series A, č. 50 a Zpráva Komise ve věci Droogenbroeck proti Belgii, 1980.

¹⁷ Rozsudek ESLP Seguin v France, 7. 3. 2000, č. 42400/98.

Základním rozlišovacím znakem mezi otroctvím nebo nevolnictvím na straně jedné a službou a nucenou (povinnou) prací na straně druhé ve smyslu článku 4 EÚLP je skutečnost, že oběti mají pocit, že jejich **stav je trvalý a že se situace pravděpodobně nezmění**. ESLP v minulosti opakovaně shledal za dostačující, jestliže se takový pocit oběti zakládá na objektivních kritériích nebo byl vyvolán či přizívován těmi, kteří takovou situaci způsobili.¹⁸

Z výše uvedeného tedy jednoznačně vyplývá, že otroctví a nevolnictví představují **nejzávažnější formy pracovního vykořisťování**, jež jsou spojeny s vysokou mírou nesvobody, kdy je únik oběti z takové situace téměř nemožný. **Oběť je redukována na předmět vlastnictví otrokáře nebo je jinak bezprostředně podřízena svému pánovi**, jenž ji drží pod svou kontrolou; jedná se o „zvlášť závažnou formu popření svobody“, „přesahující to, co je běžné v daných souvislostech nebo poměrech“ a kromě „povinnosti poskytnout druhému jisté služby“ zahrnuje i „povinnost nevolníka žít u dotčené osoby a nemožnost změnit své postavení“¹⁹. Oběti jsou odpírána základní lidská práva jako např. volná dispozice s majetkem apod. Ačkoliv pachatel jedná takovým způsobem, kterým zcela popírá osobnost a svébytnost oběti, nemusí se vždy jednat o situace, ve kterých je jako prostředku donucení užíváno výhradně fyzické násilí, hrozby násilí či jiné těžké újmy (např. osoba se do stavu otroctví již narodila). V rámci rozhodování, zda byla oběť vystavena situacím otroctví nebo nevolnictví tak není nejpodstatnější, kterou ze zákonem vyjmenovaných forem donucení („za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti“) pachatel použije, ale **stav či povaha vztahu mezi pachatelem a obětí**. Otroctví a nevolnictví bezesporu znamenají **nejvyšší míru nesvobody i zásah do integrity a důstojnosti jedince**.

I v České republice byly zaznamenány případy vykazující výše uvedené znaky otroctví či nevolnictví. Vedle již popisovaného případu „Osobní sluha“, lze pravděpodobně za dosud nejzávažnější považovat případ z roku 2007, který je spojen se sektářstvím. Pro doplnění je však potřebné uvést, že pachatelé v obou zmíněných případech nebyli nakonec obžalováni, resp. odsouzeni za otroctví a nevolnictví, nýbrž za nucené práce a jiné formy vykořisťování.

Kazuistika č. 2 – případ „Hnutí grálu“ (rok 2007)

Oběti: 3 ženy, které u pachatele bydlely na základě písemně uzavřené „Dohody o společné domácnosti“.

Pachatel: muž v důchodovém věku.

Prostředky donucení: zneužití závislosti, použití násilí, pohrůžek násilí a jiné těžké újmy.

Modus operandi: Trojice žen se postupem času stala na obžalovaném totálně závislá, kdy jejich závislost vyplývala zejména z členství žen v hnutí Svatého Grálu, za jehož vůdce se obžalovaný prohlašoval. Oběti byly vystaveny nehygienickým podmínkám, bez elektřiny, vody a sociálního zařízení, a to i v zimních obdobích. Obžalovaný ženy trestal jak fyzicky, tak formou hladovek, vedle toho jim odebíral důchody. Bez svolení obžalovaného nesměly opouštět dům či jiné místo, kde se zdržovaly. Obžalovaný ženám rovněž zamezil v komunikaci se svými příbuznými. Jednu z žen obžalovaný rovněž přinutil, aby na něj a jeho manželku převedla vlastnické právo k rodinnému domu v hodnotě 1,3 mil. Kč.

¹⁸ Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights, Prohibition of Slavery and forced labour, 2nd edition – 2014, European Court of Human Rights, str. 7.

¹⁹ Rozhodnutí ESLP Van Droogenbroeck proti Belgii, 24. 6. 1982, Series A, č. 50 a Zpráva Komise ve věci Droogenbroeck proti Belgii, 1980.

Nebyla vyplácena mzda. Oběti vykonávaly stavební práce, práce na zahradě i na poli obžalovaného. Pokud byly práce vykonávány na poli či zahradě, bydlely ženy odděleně v chatkách tak, aby se nemohly mezi sebou stýkat.

Délka vykořisťování: přibližně 6 let. **Pracovní doba:** 365 dnů v roce.

Pachatel ještě před zahájením řízení před soudem zemřel.

b) Nucené práce

K dotváření novodobého chápání pojmu nucené práce^{20,21} velice napomáhá soudní judikatura. K definici nucené práce se v roce 2014 vyjádřil i Nejvyšší soud ČR²², a to následovně: „Zákonný znak „užito k nuceným pracím“ v ustanoveních § 168 odst. 1 písm. e) a § 168 odst. 2 písm. e) tr. zákoníku o trestném činu obchodování s lidmi je nutné vykládat v souladu s pojmem nucené práce ve smyslu čl. 2 odst. 1 Úmluvy o nucené nebo povinné práci č. 29 Mezinárodní organizace práce, přijaté dne 28. června 1930, vyhlášené pod č. 506/1990 Sb., podle něhož jí je **každá práce nebo služba, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se dotčená osoba nenabídla dobrovolně.** Uvedený znak je proto naplněn např. jednáním pachatele, který dopraví cizí státní příslušníky na území České republiky a poté jim odebere cestovní a osobní doklady, omezuje je ve svobodě pohybu, za vykonanou práci jim nevyplácí odpovídající mzdu, příkazy k práci vynucuje pohrůzkami újmy na zdraví, životě nebo bitím, přičemž uvedené osoby se

²⁰ Jak vyplývá mj. z *Study on case-law relating to trafficking in human beings for labour exploitation, Final report, European Commission 2015, str. 28-32*, ani velká část členských států EU, která má ve svém trestním právu zakotven trestný čin obchodování s lidmi s explicitně vyjádřenou formou vykořisťování zahrnující nucené práce, stejně jako Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2011/36/EU, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2002/69/SVV, nucenou práci blíže nespecifikuje a potýká se tak s obdobnými interpretačními problémy jako Česká republika. Ze stejného materiálu také vyplývá, že **některé členské státy EU v národním právu definici nucené práce obsahují.** Např. str. 36 studie uvádí: Rakousko: „praktiky, které ještě nelze považovat za otroctví, ale které již tvoří bezohledné vykořisťování oběti v rozporu s jejími životními zájmy“ (§ 104 trestního zákona); Belgie: „podmínky, které jsou v rozporu s lidskou důstojností“ (článek 433 trestního zákoníku); Malta: „podmínky a okolnosti, které porušují pracovní normy upravující pracovní podmínky, platy a zdraví a bezpečnost“ (čl. 248A odst. 2 trestního zákoníku). V jiných členských státech EU je již k dispozici **rozsáhlejší judikatura částečně prezentovaná ve zmíněné studii**, např. na str. 38: Spojené království: „výše obdržené mzdy za práci může poukazovat na nátlak nebo donucení; může mít vliv na schopnost zaměstnance vymanit se/uniknout kontrole zaměstnavatele. Sama o sobě však nízká úroveň mzdy nepředstavuje ekvivalent nátlaku nebo donucení“; Estonsko: „svoboda pohybu nebo svoboda sebeurčení osoby musela být omezena do takové míry, aby osoba neměla prakticky žádnou jinou možnost nebo jí v rozhodování bylo bráněno v takovém rozsahu, že rozhodování vůbec nezáviselo na takové osobě.“; str. 65, Belgie: „souhlas oběti se zaměstnáním byl irrelevantní, stejně jako skutečnost, že byla zaměstnána v běžném pracovním prostředí a za normálních pracovních podmínek. Soud zjistil, že obviněný zneužíval zranitelného postavení oběti, které bylo dáno jejím nelegálním pobytem a nedostatkem sociální ochrany a finančních prostředků. Oběť neměla jinou rozumnou volbu než strpět zneužívání.“; str. 75, Německo: „Soud uznal, že pracovní podmínky jsou mimořádně nepřiměřené pracovním podmínkám ostatních zaměstnanců, kteří vykonávají srovnatelnou činnost.“

²¹ *Study on case-law relating to trafficking in human beings for labour exploitation, Final report, European Commission 2015, str. 8* „Zatímco většina členských států (EU) sankcionuje trestný čin obchodování s lidmi s výslovným odkazem na nucenou práci nebo pracovní vykořisťování, koncept nucené práce není v mnoha členských státech výslovně definován. Analýza judikatury provedená pro tuto studii ukazuje, že klíčové prvky trestného činu používané v právních předpisech členských států EU, jako jsou „podmínky, které jsou v rozporu s lidskou důstojností“, „nedostatek svobody nebo osobní svobody“, „přímý úmysl vykořisťovat“ nebo jiná subjektivní kritéria, může být velmi těžké prokázat.“

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. března 2014 sp. zn. 7 Tdo 1261/2013.

ocitají ve zranitelném postavení i z důvodu neznalosti prostředí a jazyka v cizí zemi a jejich lidská svoboda a důstojnost je tak závažně omezena.“

V odůvodnění usnesení odkazuje Nejvyšší soud ČR i na indikátory „pohrůžky trestu“ a indikátory „nedobrovolnosti“ Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“)²³. V rámci tohoto stanoviska proto uvádíme i všech, **celkem 11 indikátorů MOP**, které MOP v roce 2012 vypracovala²⁴. MOP uvádí, že každý z indikátorů sám či ve spojení s dalšími **může ukazovat na nucenou práci**²⁵.

MOP – 11 indikátorů nucené práce (neoficiální překlad OBP):

- zneužití zranitelnosti (abuse of vulnerability²⁶);
- podvod (deception);
- omezení svobody pohybu (restriction of movement);
- izolace (isolation);
- fyzické a sexuální násilí (physical and sexual violence);
- zastrasování a hrozby (intimidation and threats);
- zadržování dokladů totožnosti (retention of identity documents);
- zadržování mzdy (withholding of wages);
- dlužní vázanost (debt bondage)²⁷;

²³ Upozorňujeme, že níže uvedené indikátory použité NS ve zmiňovaném odůvodnění usnesení neodpovídají aktuálně používaným indikátorům MOP. Bez uvedení zdroje se lze pouze domnívat, že NS s vysokou mírou pravděpodobnosti převzal některý z textů, které mají původ v materiálu: *Petra Burčíková, Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice, La Strada Česká republika, o.p.s., 2006, str. 7 a 8.* Tento materiál v příslušných částech odkazuje k několika dokumentům MOP, z kterých přebírá a následně kombinuje vybrané části. Sama autorka v textu přiznává, že: „*indikátory nedobrovolnosti se s indikátory pohrůžky trestu mohou do značné míry prolínat*“. OBP preferuje pro účely tohoto stanoviska 11 výše uvedených, oficiálních, aktuálně celosvětově používaných a uznávaných indikátorů MOP. S ohledem na důležitost výše zmiňovaného usnesení NS pro aplikační praxi v oblasti obchodování s lidmi **pro porovnání uvádíme i indikátory citované NS.**

„Indikátory „pohrůžky trestu“:

- fyzické, či sexuální násilí, nebo jeho hrozba;
- omezení svobody pohybu;
- dlužní otroctví;
- zadržování odměny za práci, či odmítnutí vyplacení odměny;
- zadržování cestovních, či jiných identifikačních dokladů vyhrožování udáním příslušným úřadům.

Indikátory „nedobrovolnosti“:

- podvod nebo falešné sliby ohledně druhu a podmínek práce;
- zadluženost;
- psychický nátlak, tedy příkaz k práci zajištěný pohrůžkou trestu za neuposlechnutí;
- zbavení osobní svobody, uvěznění v místě výkonu práce;
- zadržování nebo nevyplacení odměny za práci;
- zadržování dokladů nebo jiných hodnotných věcí;
- prodej osoby do vlastnictví jiného.“

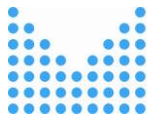
²⁴ *ILO indicators of forced labour, ILO, 2012*, dostupné na: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—ed_norm/—declaration/documents/publication/wcms_203832.pdf

²⁵ MOP dále jednotlivé indikátory rozvedla a konkretizovala v publikaci: *Indicators of Forced Labour, Special Action Program to Combat Forced Labour, ILO, 2012.*

²⁶ Zranitelnost je mj. definována čl. 2, odst. 2 Směrnice takto: „Zranitelným postavením je taková situace, v níž dotčená osoba nemá jinou skutečnou nebo přijatelnou možnost, než podvolit se zneužívání.“

²⁷ Ačkoliv pravděpodobně nejpřesnějším doslovným překladem termínu „debt bondage“ je slovní spojení „dlužní otroctví“, z popisu situací uváděných MOP v *Indicators of Forced Labour, Special Action Program to Combat*

- špatné pracovní a životní podmínky (abusive working and living conditions);
- nepřiměřené přesčasy (excessive overtime).

Ačkoliv se Úmluva o nucené nebo povinné práci č. 29 MOP (dále jen „Úmluva č. 29“) omezuje výhradně na pojem „nucené a povinné práce“, za pomoci výše uvedených indikátorů MOP se v odborných kruzích a v rozsudcích ESLP²⁸ dosah Úmluvy č. 29 pozvolna rozšiřuje i na obchodování s lidmi²⁹. Tyto zřetelné tendence rozšiřování aplikovatelnosti Úmluvy č. 29 vyústily v přijetí Protokolu z roku 2014 k Úmluvě o nucené práci z roku 1930 (dále jen „Protokol“)^{30,31}. Zákaz nucené práce tak v praxi řady států včetně České republiky znovu ožil v rámci potírání obchodování s lidmi (viz výše – vnímání obchodování s lidmi i jako dvoustranného vztahu).

Při používání indikátorů MOP je důležité mít na paměti, že Úmluva č. 29 nepoužívá na rozdíl od jiných mezinárodněprávních dokumentů pojmy „otroctví“ či „nevolnictví“. Vnímání pojmu „nucené a povinné práce“ ze strany MOP je tedy z povahy věci širší než vnímání tohoto pojmu ze strany ESLP, jenž ve své judikatuře vzhledem ke znění evropské úmluvy pracuje i s pojmy otroctví a nevolnictví.

Forced Labour, ILO, 2012, vyplývá, že jedná o situace širší, než jak jsou chápány např. Dodatkovou úmluvou OSN o zrušení otroctví, obchodu s otroky a institucí a praktik podobných otroctví z roku 1956. Z příkladu je zřejmé, že oběť není ve vlastnictví pachatele, ale spíše v situaci, kdy je zadlužená osoba využívána a její práce „započítávána“ na splácení dluhu nebo jiného závazku, jehož důvod či výše jsou založeny podvodem nebo jim chybí jakýkoliv právní důvod. V některých případech je závazek průběžně a uměle navyšován.

²⁸ Dalšími významnými rozsudky vyjadřujícími se ke vztahu mezi obchodováním s lidmi, indikátory MOP a článkem 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou zejména rozsudek C.N. v the United Kingdom, 13. 11. 2012, č. 4239/08 a Chowdury and Others v Greece, 30. 3. 2017, č. 21884/15.

Mezi dalšími rozsudky a rozhodnutí, ještě nezmíněnými v tomto stanovisku OBP, lze jmenovat následující:

Rantsev v Cyprus and Russia, 7. 1. 2010, č. 25965/04; M. and Others v Italy and Bulgaria, 31. 7. 2012, č. 40020/03; L.E. v Greece, 21. 1. 2016, č. 71545/12; J. and Others v Austria, 17. 1. 2017, č. 58216/12.

²⁹ Siliadin v. France, rozsudek, 26. 5. 2005, n. 73316/01: „Soud již ve své judikatuře při výkladu čl. 4 Úmluvy (o ochraně lidských práv a základních svobod) zohlednil úmluvy Mezinárodní organizace práce, které jsou závazné pro většinu členských států Rady Evropy včetně Francie, a zejména Úmluvu o nucených pracích z roku 1930 (viz rozsudek Van der Mussele proti Belgii, 23. 11. 1983, č. 8919/80. Došel tak k závěru, že mezi odst. 3 čl. 4 Evropské úmluvy a odst. 2 čl. 2 Úmluvy č. 29 existuje jasná analogie, která není dílem náhody.“

V následujících letech Evropský soud pro lidská práva v argumentaci často uvádí závazky států vyplývající z článku č. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve spojitosti s obchodováním s lidmi (např. L.E. v. Greece, 21. 1. 2016, č. 71545/12.

³⁰ Vyhlášen pod č. 32/2017 Sb. m. s. V důvodové zprávě se uvádí: „ČR je smluvní stranou obou základních úmluv MOP týkajících se nucené resp. povinné práce (vyhlášeny pod č. 506/1990 Sb. a 231/1998 Sb.). S ohledem na vývoj v 84 letech, jež uplynuly od přijetí původní úmluvy, byl zdůrazněn aspekt obchodování s lidmi, který je v současnosti přítomen v řadě případů nucené práce.“

³¹ V preambuli Protokol mj. výslovně stanoví: „uznávajíc, že se kontext a formy nucené práce změnily, a obchodování s lidmi za účelem nucené nebo povinné práce, která může zahrnovat i sexuální vykořisťování, je předmětem rostoucího mezinárodního znepokojení, a že jeho účinná eliminace vyžaduje urgentní kroky“.

Protokol v preambuli také posiluje vazbu Úmluvy a obchodování s lidmi zmínkou o dalších relevantních lidskoprávních dokumentech, mj. o Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a jejím Protokolu o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi. Ve výčtu forem vykořisťování se tak koncept nucené práce interpretovaný MOP velice přibližuje konceptu obchodování s lidmi.

V neposlední řadě v článku 1, odst. 3 Protokol stanoví: „Definice nucené nebo povinné práce obsažená v Úmluvě se potvrzuje, a proto zahrnují opatření uvedená v tomto protokolu též zvláštní kroky proti obchodování s lidmi za účelem nucené nebo povinné práce.“

Kazuistika č. 3 – případ „Havran“ (rok 2015)

Oběti: více než 10 osob (ne všechny se podařilo dopátrat).

Pachatelé: manželé se synem.

Prostředky donucení: zneužívání omylu (falešné sliby o dobře placené práci a ubytování v ČR), tísně (finanční nouze), zadržování osobních dokladů, výhrůžky a použití násilí (fyzické napadnutí)

Modus operandi: náborování na Slovensku (vlakové nádraží Zvolen), přejezd do České republiky, manuální práce spojené s údržbou rodinného domu, velice nuzné ubytovací podmínky, podvodné sjednávání spotřebitelských úvěrů, odebírání důchodů.

Délka vykořisťování: téměř 2 roky.

Trest: nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 6 a 7 let.

Kazuistika č. 4 – případ „Spargel“ (rok 2012)

Oběti: minimálně 20 rumunských občanů.

Pachatelé: organizovaná skupina 3 ukrajinských občanů.

Prostředky donucení: výhrůžky násilím, použití násilí, zneužití omylu (falešné sliby výdělků ve výši 12 000 Kč až 18 000 Kč/měsíc, zajištění bezplatné stravy, ubytování a dopravy), zneužití tísně a závislosti obětí, omezování volnosti pohybu vč. zamykání obětí na ubytovně, odebrání cestovních dokladů, navozování atmosféry strachu a nejistoty.

Modus operandi: po zorganizování cesty z Rumunska do ČR, kterou si oběti v rozporu se sliby hradily samy, byly oběti výše uvedenými způsoby donuceny pracovat v masokombinátu a při sběru chřestu bez řádných pracovních smluv nebo jim některé pracovní smlouvy či dohody byly předloženy k podpisu pouze v českém jazyce. Nebyla jim poskytována sjednaná přestávka v práci ani dostatečná strava a ubytování a nebyla jim nevyplácena sjednaná mzda (obdrželi pouze mzdu cca ve výši 200 - 500 Kč/týdně, v některých případech nebyla mzda vyplácena vůbec).

Délka vykořisťování: nejméně od dubna do července 2008, pracovní doba 12 - 18 hod./denně 6 až 7 dnů týdně.

Délka vykořisťování: 5 měsíců.

Trest: nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 5 let.

Podle *Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2011/36/EU, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje Rámcové rozhodnutí Rady 2002/69/SVV* (dále jen „Směrnice“) spadá pod pojem nucené práce i tzv. **nucené žebření**. V odstavci 11 preambule Směrnice je uvedeno: „S cílem reagovat na aktuální vývoj v souvislosti s obchodováním s lidmi obsahuje tato směrnice širší pojetí toho, co by mělo být považováno za obchodování s lidmi, než rámcové rozhodnutí 2002/629/SVV, a zahrnuje další formy vykořisťování. V kontextu této směrnice by mělo být nucené žebření považováno za formu nucené práce nebo nucených služeb ve smyslu definice uvedené v Úmluvě Mezinárodní organizace práce č. 29 o nucené nebo povinné práci z roku 1930. Definice pojmu „obchodování s lidmi“ se vztahuje na využívání jiných osob k žebření, včetně využívání k žebření závislé osoby, která je obětí obchodování s lidmi, pouze v případě, že tato činnost vykazuje všechny znaky nucené práce či nucených služeb. V souladu s příslušnou judikaturou by měla být platnost jakéhokoli možného souhlasu s vykonáváním takové práce nebo takových služeb posuzována na individuálním základě. Pokud se však jedná o dítě, jakýkoli případný souhlas by nikdy neměl být považován za platný.“ Oběťmi této trestné činnosti se stávají jak dospělí (v některých případech např. mentálně či fyzicky

hendikepování), tak děti. Známý jsou např. realizované případy romských žebráků původem z Rumunska nucených k žebrání v Itálii.

c) Praktiky podobné otroctví jako součást pojmu „jiné formy vykořisťování“

Pojem „**praktiky podobné otroctví**“ není výslovnou součástí skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi. Vzhledem ke znění Směrnice, jež Česká republika implementovala, a v ní obsažené definici pojmu „vykořisťování“ (čl. 2 odst. 3) nelze však pochybovat o tom, že tento pojem je podmnožinou pojmu „jiné formy vykořisťování“.

Pojem „**jiné formy vykořisťování**“ je ze strany trestních soudů vykládán jako „*jakákoli činnost pachatele, jenž kořistí z činnosti osoby, se kterou je obchodováno, tedy získává z její činnosti jakýkoliv neoprávněný majetkový prospěch*“³². Tato definice však policejní a justiční praxi příliš nepomáhá, a to vzhledem ke své značné vágnosti.

V souvislosti s hledáním konkrétnějšího obsahu pojmu „jiné formy vykořisťování“ je na tomto místě vhodné představit **nizozemský koncept a výklad pojmu „praktiky podobné otroctví“**. Tento koncept zpracoval nizozemský generální prokurátor v případě známém jako „Čínská horeka“³³, který se vzhledem k europeizaci trestního práva může stát inspirací i pro české orgány činné v trestním řízení. Jen pro doplnění je zapotřebí uvést, že ESLP ve své judikatuře s tímto pojmem explicitně nepracuje, a to z toho důvodu, že praktiky podobné otroctví nejsou obsaženy ve výčtu čl. 4 EÚLP.

Generální prokurátor v uvedeném případě dovedl, že na rozdíl od otroctví, nevolnictví či nucené práce, u kterých je jednotícím prvkem některá z forem fyzického donucení, ale není u nich zcela nezbytný prvek ekonomického vykořisťování³⁴, jsou „praktiky podobné otroctví“ (vykořisťování)³⁵ **pojmem dvoupólovým. Prvním pólem je závislost pracovníka a míra nesvobody, se kterou je pracovní činnost spojena, a pólem druhým jsou špatné pracovní podmínky a ekonomický výtěžek, který zaměstnavatel na úkor vykořisťovaných získává** („ekonomické vykořisťování“). Zjednodušeně řečeno se dá též hovořit o **nepřímé úměře** - čím je větší závislost/nesvoboda, tím méně je důležité zkoumat míru ekonomického vykořisťování a porušování dalších pracovních povinností zaměstnavatele. Nepřímou úměrou lze uplatnit i v rámci jednotlivého „pólu“. Tedy čím větší je ekonomické vykořisťování, tím se snižuje význam okolností vypovídajících o míře porušování dalších pracovních povinností zaměstnavatele. K tomu, aby byl pracovník podroben vykořisťujícím praktikám, není tedy nutné, aby míra nesvobody dosahovala stejné intenzity,

³² Usnesení Nejvyššího soudu v Brně sp. zn. 7 Tdo 1261/2013 ze dne 12. března 2014 a usnesení Nejvyššího soudu v Brně sp. zn. 7 Tdo 859/2014 ze dne 11. září 2014.

³³ Označení horeka, je zkratkou dvou počátečních písmen slov hotel, restaurace, kavárna. Bližší informace k tomuto případu viz ŠMÍD, Michal. *Komparativní analýza evropských rozsudků v oblasti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování*. In: STRÍTECKÝ, Vít, TOPINKA, Daniel a kol. *Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013, s. 33-105. ISBN 978-80-87558-11-9.

ŠMÍD, Michal. *Aplicační problémy spojené s trestněprávním postihem pracovního vykořisťování*. Státní zastupitelství. 2013, č. 6, s. 52-57. ISSN 1214-3758.

³⁴ Nizozemský prokurátor dokresluje svou argumentaci příkladem ad absurdum, kdy uvádí, že otroctví bude otroctvím i v případě, že pán bude otroka chovat jako v bavlnce, tedy nebude jej pracovním vykořisťovat.

³⁵ Nizozemský prokurátor hovoří na některých místech o „vykořisťování“, jinde o „praktikách podobných otroctví“.

jaká je charakteristická pro otroctví, nevolnictví či nucenou práci. Závislost pracovníka a míra nesvobody naopak spočívá ve využívání **subtilních (nenásilných) forem donucení** ze strany pachatelů (např. zadržování dokladů, zneužívání tísně a zranitelného postavení oběti - osoba pocházející ze sociálně slabého prostředí, zdravotně postižené osoby, neznalost jazyka). Na rozdíl od otroctví a nevolnictví, které považuje oběť za stav trvalý a pravděpodobně neměnný, ze kterého je únik z vykořisťujících podmínek pro oběť fakticky nemožný, je u praktik podobných otroctví únik oběti prakticky možný. Nemožným jej však činí subjektivní vyhodnocení oběti mající základ v jejím zranitelném postavení a vyplývající z faktického postavení oběti vůči pachateli.

Při vyvozování **špatných pracovních podmínek** lze zcela jistě vycházet z délky pracovní doby, dodržování přestávek v práci a doby odpočinku, z odvádění zdravotního a sociálního pojištění za zaměstnance, z dodržování předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, rovněž je nutné přihlídnout k povaze a druhu vykonávané práce, ubytovacím a stravovacím podmínkám. Při úvahách o naplnění znaku **ekonomického výtěžku (ekonomického vykořisťování)** je poté možné porovnat mzdu, jež měla být objektivně za odvedenou práci vyplacena (institut minimální a zaručené mzdy) se mzdou, která byla zaměstnancům skutečně vyplacena.³⁶ Relevantní je taktéž srovnání s obdobnou situací a výší mzdy v daném odvětví³⁷. Naopak je nutné zcela odmítnout jakékoliv argumenty popírající vykořisťování vycházející z porovnávání výše mzdy, pracovních a dalších podmínek v České republice a zemi původu.

Pro ilustraci níže uvádíme případovou studii.

Kazuistika č. 5 – případ „Debra“ (rok 2013)

Oběti: 5 osob (partnerský pár a trojice mužů).

Pachatelé: organizovaná skupina 4 osob.

Prostředky donucení: zneužívání omylu (lživé sliby o dobře placené práci a ubytování ve Velké Británii), zneužívání tísně (OSPOD odebral matce syna z péče, finanční nouze), zadržování osobních dokladů, pohrůžky vyhazovem „na ulici“.

Modus operandi: náborování v České republice, přilet do Velké Británie, nedostatečná strava a ubytování, zajištěna práce např. v pekárnách ve 12 hod. směnách (2 hod. cesta autobusem), odebrání značné části mzdy – odebírané peníze významnou měrou převyšovaly případné náklady na ubytování a stravu obětí.

Obětem se podařilo uprchnout a přihlásit se na český zastupitelský úřad v Londýně.

Délka vykořisťování: až 2 roky.

Trest: nepodmíněný trest odnětí svobody v délce trvání 5, 9 a 9,5 let

³⁶ Lze se ztotožnit s názorem publikovanými v *Study on case-law relating to trafficking in human beings for labour exploitation, Final report, European Commission 2015*, str. 73, Spojené království: „Odvolací soud shrnul, že vykořisťování se nemůže omezit pouze na práci přesčas za nízkou mzdu nebo záležitosti týkající se minimální mzdy.“

³⁷ *Study on case-law relating to trafficking in human beings for labour exploitation, Final report, European Commission 2015*, str. 36, Německo: „pracovním vykořisťováním jsou pracovní podmínky, které jsou v jasném rozporu s podmínkami jiných pracovníků, kteří vykonávají stejnou nebo podobnou činnost“ (čl. 233 odst. 1, trestní zákoník).“

Praktiky podobné otroctví resp. jiné formy vykořisťování jsou v porovnání s otroctvím či nevolnictvím méně závažnými formami pracovního vykořisťování, jež skutková podstata trestného činu obchodování s lidmi upravuje. Jedná se o praktiky, které vykazují znaky podobnosti vůči otroctví (nesvoboda oběti, vykořisťující postavení oběti). Vedle toho však tyto praktiky z povahy věci vykazují **i rozdíly. Může se jednat o absenci fyzického donucení, používání subtilních prostředků donucení, nižší závažnost vykořisťování apod.**

Pojem praktiky podobné otroctví používá naprostá většina mezinárodněprávních předpisů, které byly v 21. století v oblasti obchodování s lidmi přijaty. Nicméně tento pojem není v mezinárodním prostředí pojmem zcela novým, pracuje s ním již Dodatková úmluva o zrušení otroctví, obchodu s otroky i institucí a praktik podobných otroctví z roku 1956³⁸. Jejím cílem bylo podchytit praktiky, jež nepokrývá Úmluva o otroctví z roku 1926. Dodatková úmluva tak především reaguje na různé instituty a obyčeje nesoucí prvky otroctví, jež v roce 1956 v mnoha zemích světa hojně přetrvávaly. Mezi tyto praktiky řadí dodatková úmluva dlužní otroctví, nevolnictví a další nezákonné a zneužívající praktiky spojené s uzavíráním sňatku se ženou a adopcí dětí. I na základě tohoto výčtu tak lze dojít k závěru, že díky slovu „podobné“ jsou praktiky podobné otroctví živým a nestárnoucím pojmem, jejichž obsahová náplň se v průběhu času vyvíjí, rozšiřuje a mění, a to v závislosti na aktuální situaci. Ke konci 20. století lze v oblasti obchodování s lidmi vysledovat kvalitativní změnu v modu operandi. Pachatele v čím dál větší míře opouštějí od používání násilných prostředků donucení, jež nahradili používáním prostředků nenásilných (subtilních). Vzhledem k popisované otevřenosti pojmu praktiky podobné otroctví tak lze pod tento pojem podřadit právě ty praktiky, při nichž pachatelé používají zejména nenásilných prostředků donucení.

³⁸ Tato dodatková úmluva mj. v čl. 1 zavazuje smluvní strany, aby přijaly „veškerá proveditelná a nutná zákonodárná a jiná opatření, aby postupně a co nejdříve dosáhly úplného odstranění a zrušení níže uvedených institucí a obyčejů tam, kde ještě trvají, a nezávisle na tom, zdali spadají pod vymezení pojmu otroctví obsažené v článku 1 Úmluvy o otroctví podepsané v Ženevě dne 25. září 1926:

- a) poddanství vzniklé ze zadlužení (debt bondage), tj. stavu nebo postavení vzniklého z toho, že se dlužník na zajištění dluhu zavázal k vlastním osobním službám nebo k osobním službám osoby na něm závislé, nezapočítává-li se spravedlivě ocenitelná hodnota těchto služeb na úhradu dluhu nebo není-li doba jejich trvání omezena ani jejich povaha vymezena;
- b) nevolnictví, tj. postavení nebo stavu osoby, která je podle zákona, podle zvyku nebo podle dohody zavázána, aby žila a pracovala na půdě patřící někomu jinému a aby mu za odměnu nebo zdarma konala některé stanovené služby, nejsou oprávněna změnit své postavení;
- c) kterýchkoliv institucí či obyčejů, na základě nichž:
  - I. je žena bez oprávnění odmítnout to přislíbena do manželství nebo provdána za úhradu vzájemného plnění peněžitého nebo naturálního rodičům, opatrovníkovi, rodině nebo kterékoli jiné osobě nebo skupině osob;
  - II. je manžel ženy, jeho rodina nebo jeho rod oprávněn postoupit ji jiné osobě za úplatou nebo jinak;
  - III. může ženu při smrti manželově zdědit jiná osoba.“

Článek 7 dodatkové úmluvy pak vymezuje pojmy odkazem na Úmluvu o otroctví.

Dodatková úmluva obsahuje explicitní výčet 4 praktik podobných otroctví: dlužní otroctví, nevolnictví, nezákonné/zmanipulované/škodlivé sňatky (abusive) a nezákonné/zmanipulované/škodlivé adopce. Jak je zřejmé z provedeného výčtu, praktiky jdoucí nad rámec definice otroctví z roku 1930, zejména v rozsahu konceptu dlužní otroctví a nevolnictví, se částečně překrývají s dalšími mezinárodními smluvními instrumenty i s indikátory nucené práce zpracované Mezinárodní organizací práce (viz výše). Československo dodatkovou dohodu sice podepsalo, nikdy však nebyla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv.

d) Zvlášť vykořisťující pracovní podmínky

Pojem „zvlášť vykořisťující pracovní podmínky“ je součástí skutkové podstaty trestného činu neoprávněného zaměstnávání cizinců (§ 342 odst. 1 TZ). Ustanovení § 342 TZ představuje transpozici článku 9 odst. 1 *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (tzv. sankční směrnice)*.

Podle čl. 2 sankční směrnice se těmito podmínkami myslí „pracovní podmínky, včetně podmínek vyplývajících z diskriminace na základě pohlaví nebo jiné diskriminace, které jsou ve výrazném nepoměru k podmínkám oprávněně zaměstnaných pracovníků a které například ohrožují zdraví a bezpečnost pracovníků a které jsou v rozporu s lidskou důstojností“. Vedle toho je však trestný čin neoprávněného zaměstnávání cizinců zařazen v hlavě X trestního zákoníku mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Trestný čin podle § 342 TZ tedy primárně necílí na ochranu lidské důstojnosti či lidské svobody, ale zejména na „zabránění nelegální migrace a současně ochraně pracovního trhu“³⁹.

§ 342

Neoprávněné zaměstnávání cizinců

(1) Kdo soustavně, opakovaně, za zvlášť vykořisťujících pracovních podmínek nebo ve větším rozsahu neoprávněně zaměstná nebo zprostředkuje zaměstnání cizince, který se zdržuje neoprávněně na území České republiky nebo nemá platné povolení k zaměstnání, pokud je podle jiného právního předpisu vyžadováno, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, propadnutím věci nebo zákazem činnosti.

Vzhledem k nízkému počtu zjištěných (celkem 6 v roce 2016) a objasněných (celkem 2 v roce 2016) případů a nízkému počtu vyšetřovaných (celkem 2 osoby v roce 2016) a pravomocně odsouzených osob (žádná osoba v roce 2016), není v současné době k dispozici žádná relevantní judikatura, která by napomohla interpretaci tohoto pojmu nebo se blíže vyjádřila ke vztahu ustanovení § 342 TZ a § 168 TZ.⁴⁰

III. Závěrečné shrnutí

Na základě výše uvedené lze konstatovat, že v každém jednotlivém případě bude zapotřebí posuzovat zejména charakter vztahu mezi pachatelem a obětí, míru nesvobody, zásah do integrity a důstojnosti oběti, formu donucení a míru vykořisťování. V tomto ohledu není možné dát univerzální návod pro interpretaci, vždy bude záležet na dílčích okolnostech a vzájemných souvislostech konkrétního případu. Nezbytné bude posuzovat intenzitu donucení a omezení, která s sebou situace přináší, charakter práce, pracovních a souvisejících podmínek i výhody, které pachatel svým jednáním získá. Zejména ze

³⁹ Rizman in Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2934.

⁴⁰ Např. v usnesení Nejvyššího soudu v Brně sp. zn. 6 Tdo 6/2016 ze dne 19. ledna 2016 soud hodnotil pouze výši prospěchu, přičemž k pojmu „zvlášť vykořisťující pracovní podmínky“ se vůbec nevyjadřoval. Obdobně též usnesení Nejvyššího soudu v Brně sp. zn. 7 Tdo 869/2015 ze dne 14. října 2015.

zahraniční judikatury⁴¹ je zřejmé, že při hodnocení výše uvedených okolností se vždy uplatní referenční měřítko České republiky. Je naprosto nepřípustné odkazovat na nižší příjmy nebo pracovní standardy v zemi původu a zpochybňovat tak vykořisťující či nedobrovolný charakter činnosti spadající pod obchodování s lidmi.

Dále je důležité zdůraznit, že pod jiné formy vykořisťování spadají i **další formy obchodování s lidmi**. Dlouhodobým problémem v řadě členských států EU⁴² představuje „**využívání k trestné činnosti**“. Dle Směrnice, odstavec 11 preambule, by „*výraz využívání k trestné činnosti měl být chápán jako využívání jiných osob k páčání mimo jiné kapesních krádeží, drobných krádeží v obchodech, obchodování s omamnými látkami a dalších podobných činností, které podléhají trestním sankcím a představují způsob finančního obohacení. Tato definice se vztahuje i na obchodování s lidmi za účelem odebrání lidských orgánů, které představuje závažné porušení lidské důstojnosti a tělesné integrity, jakož i na další jednání, jako jsou například nezákonná osvojení nebo nucené sňatky, jestliže naplňují skutkovou podstatu obchodování s lidmi*“. Další, relativně novou formou, jsou tzv. **nucené sňatky**. Ve věci interpretace pojmu nucené a podvodné sňatky odkazujeme na stanovisko OBP č. j. MV-34685-1/OBP-2016 ze dne 30. března 2016 a stanovisko analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství č. j. 1 SL 703/2016 – 18 ze dne 23. března 2016.

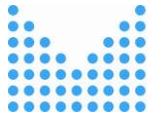
Ve vztahu k pracovnímu vykořisťování, zejména ale ve vztahu k „využívání k trestné činnosti“ a „nuceným sňatkům“ považujeme za nezbytné zdůraznit požadavek na dodržování **tzv. principu non-punishment**. Jedná se o požadavek **nezahájení trestního stíhání obětí nebo neukládání trestů obětem obchodování s lidmi** vyplývající zejména z článku 8 Směrnice. Protože bližší rozpracování principu non-punishment značně přesahuje zadání výše uvedeného úkolu, na jehož základě je zpracováváno toto stanovisko, považujeme za klíčové připomenout vybraná ustanovení trestního zákoníku, která je nutné beze zbytku při posuzování trestnosti jednání obětí obchodování s lidmi důsledně aplikovat. Konkrétně se jedná o následující ustanovení: § 28 Krajní nouze, § 46 – 48 Upuštění od potrestání a § 58 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody.

Závěrem lze zmínit a upozornit na **materiál EUROJUST**, který na základě analýzy 32 rozsudků z oblasti pracovního vykořisťování z celkem 10 členských států EU a Norska vypracoval zprávu mj. obsahující soubor celkem 7, detailně rozpracovaných indikátorů obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování⁴³. EUROJUST ve zprávě používá termín pracovní vykořisťování; proto bude možné indikátory EUROJUST aplikovat v případech obchodování s lidmi za účelem otroctví, nevolnictví, nucené práce, praktik obdobných otroctví i dalších forem, které mají svůj původ v práci (myšleno jako protiklad sexuálnímu vykořisťování a jiným dalším specifickým formám obchodování s lidmi).

⁴¹ Např. nizozemský případ Čínská horeka nebo německý případ farmář; např. v STŘÍTECKÝ Vít, TOPINKA Daniel, *Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*, Praha 2013, str. 41 a 47.

⁴² *Study on case-law relating to trafficking in human beings for labour exploitation, Final report, European Commission 2015.*

⁴³ Prosecuting THB for the Purpose of Labour Exploitation, EUROJUST, THB Project Team, 2015.

S ohledem na význam indikátorů EUROJUST, je překlad části výše zmíněné zprávy přílohou tohoto stanoviska (příloha č. 1).

Mgr. David Chovanec
ředitel

Příloha č. 1 Společného stanoviska k výkladu pojmů souvisejících s pracovním vykořisťováním⁴⁴

2. Indikátory obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování

2.1. Analýza vybrané judikatury⁴⁵

Indikátory

Z analýzy soudních rozhodnutí⁴⁶ vyplynulo, že při vymezení pojmu „pracovní vykořisťování“ (labour exploitation) vychází soudy z níže uvedených indikátorů:

- **Špatné životní a pracovní podmínky** (AT, CZ, DK, ES, FI, IT, IE, NL, NO, SE, UK).
Přesněji řečeno:
  - **Nízká mzda** (nebo úplná absence mzdy) a **nepřiměřená pracovní doba** (tj. požadavek práce v noci a během víkendů s velmi malým nebo žádným odpočinkem) – velice významný indikátor v soudní argumentaci.
  - **Zadržování výplaty** – a to za účelem údajné úschovy nebo jako sankce za neuspokojivě odvedenou práci.
  - **Povaha a/nebo rozsah práce** – soudy hodnotí povahu a závažnost vykonávané práce ve vztahu ke konkrétní oběti (např. zohlednění věku oběti).
  - **Dodržování hygienických předpisů a předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci.**
  - Zajištění **ubytování na pracovišti** vytváří možnost zaměstnavatele podrobit oběti nepřiměřené pracovní době.
  - Pracovní vykořisťování může být definováno jako trestný čin **porušující práva zaměstnanců**. Ve vztahu k zahraničním pracovníkům lze mezi specifické indikátory zahrnout využívání podvodných praktik při náboru pracovníků, zaměstnávání osob bez pracovního povolení nebo za podmínek, které omezují práva zaměstnanců (příloha č. 1 zprávy EUROJUST, rozhodnutí 651/2006).
  - **Snaha o obcházení pracovněprávních předpisů** (používání smluv o stáži nebo zajištění školení) automaticky nevyklučuje trestní postih za pracovní vykořisťování.

- **Nátlak³ a omezení svobody pohybu** (CZ, DK, ES, FI, IE, NL, SE, UK).
V tomto ohledu je potřebné zmínit:

⁴⁴ EUROJUST: Prosecuting THB for the purpose of labour exploitation, Report, THB Project Team, 2015 kapitola 2, str. 3 až 6, kapitola 5, str. 15; překlad OBP).

⁴⁵ Cílem této kapitoly je identifikace indikátorů pracovního vykořisťování a lepší pochopení jejich interpretace v jednotlivých konkrétních případech. Vychází z analýzy 32 rozsudků z 11 zemí. Proto by tato kapitola měla být chápána v kontextu Přílohy č. 1 zprávy EUROJUST, která obsahuje shrnutí analyzované vnitrostátní judikatury. Příloha č. 1 také předkládá shrnutí rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve věci Siliadin v. Francie, protože právě na tento rozsudek se vnitrostátní soudy často odvolávají. Dále je třeba poznamenat, že ne všechny země, které odkazují na výše uvedené specifické indikátory, přijaly stejný výklad a/nebo se potýkají se stejnými obtížemi při jejich interpretaci.

⁴⁶ V závorkách pod jednotlivými indikátory jsou uvedeny anglickými zkratkami státy, které v jednotlivých rozsudcích uvedený indikátor použily.

³ Donucení/nátlak zahrnuje hrozbu trestu, smrti a/nebo fyzického nebo psychického násilí, jakož i přímý zásah do fyzické a/nebo psychické integrity oběti.

- Skutečnost, že osoba **nebyla plně zbavena osobní svobody** (např. pachatelé vykonávají přísný dohled nad pohybem oběti mimo práci a obydlí; využívání **pohrůžek těžké újmy** vůči oběti resp. jejich příbuzným v případě, kdy se oběť nevrátí z povolené vycházky) nevyklučuje trestnou činnost obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování.
  - Fakt, že oběť po několik měsíců **volně cestuje** po území státu, může směřovat k závěru, že se nejedná o obchodování s lidmi.
  - **Závislost oběti na pachateli** (např. osoba přicestovala do země ještě jako dítě a od té doby po několik let žila společně s pachatelem) převažuje nad zdánlivou svobodou pohybu.
- **Neznalost jazyků** (CZ, ES, FI, IE, NL, SE), např.:
- Důležitým prvkem v úvahách o zranitelnosti oběti může být skutečnost, že se oběť není schopna v zemi, kde pracuje, **jakkoliv dorozumět**; souhlas oběti nemá na posuzování situace žádný vliv.
  - Zranitelnost je zřejmá obzvláště v případech, kdy např. zaměstnanec obdrží **pracovní smlouvu** v jazyce, kterému nerozumí.
- **Zadržování osobních dokladů zaměstnavatelem nebo jeho jménem** (CZ, ES, FI, NL, NO, SE), např.:
- Pachatelé zadržují osobní doklady oběti, **přístup k dokladům** je oběti povolen pouze **za účelem převodu peněžních prostředků** do země původu.
- **Pobyt oběti není v souladu s právními předpisy daného státu** (ES, IE, NL, SE).
- **Nelegální migrace⁴⁷** je považována za obchodování s lidmi, pokud je jejím cílem **vytvoření potenciálně vykořisťující situace**; skutečné vykořisťování oběti není konstitutivním prvkem trestného činu.
  - Nelegální migrace pracovníků a pracovní vykořisťování **není trestná činnost automaticky spjatá s obchodováním s lidmi**: nelegální migrace se projevuje pouhým usnadněním vstupu pracovní síly do země bez ohledu na to, zda bylo dosaženo účelu - pracovního vykořisťování (pokud vůbec existuje).
  - Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování zahrnuje **zorganizování a pomoc oběti s cestou**, např. poskytnutím falešných pobytových a pracovních povolení (a to i v případě, že se přímo nevztahují k „pracovnímu vztahu“), což umožňuje zaměstnavatelům kontrolovat a ovládat pracovníky.
  - Pracovní vykořisťování implikuje **zaměstnávání cizinců bez pracovního povolení** za pracovních podmínek, které by mohly porušovat nebo omezovat pracovní práva (příloha č. 1 Rozhodnutí 372/2005).

⁴⁷ V této souvislosti se pojem „nelegální migrace“ vztahuje na vstup nebo pobyt cizinců na území země v rozporu s právními předpisy země upravujícími vstup, průjezd a pobyt cizinců (viz např. Směrnice Rady 2002/90/ES, kterou se definuje napomáhání k nepovolenému vstupu, přechodu a pobytu).

- **Dlužní vázanost (dlužní nevolnictví/bondage debt):** (ES, FI, NL, SE).
  - Existence **dluhu oběti vůči pachateli** neospravedlňuje nebo neodůvodňuje zadržování osobních dokladů.
- **Žádné nebo omezené zdravotní pojištění a příspěvky na sociální zabezpečení** (ES, IT, NL). Je relevantní:
  - **Neexistující pracovní smlouva** nebo registrace v rámci systému **sociálního zabezpečení** předznamenává majetkovou (ekonomickou) újmu oběti a související ekonomický prospěch pachatele.
  - Porušení povinnosti hradit příspěvky sociálního zabezpečení (tzv. **práce na černo**) nepostačuje k prokázání účelu pracovního vykořisťování, aniž by bylo dále prokázáno, že se jednalo o vykořisťující životní a pracovní podmínky.

Kromě výše uvedeného je potřebné zdůraznit následující:

- **Vyplacení mzdy v hotovosti** znesnadňuje prokázání její skutečné výše.
- Stanovení **časového období**, po které byla oběť vystavena psychickým či fyzickým útrapám.
- Zvážit v případech, ve kterých není dostatek důkazů o obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování, sankcionování zaměstnavatele za **diskriminační pracovní podmínky** (zaměstnanec je oprávněn domáhat se náhrady škody – nevyplacená mzda).

2.2 Závěr

Na základě analýzy byly ve zprávě EUROJUSTU učiněny následující závěry:

- Závěr o tom, že došlo k naplnění pojmu vykořisťování, závisí na **okolnostech konkrétního případu**, zejména na povaze a délce trvání pracovního vztahu, omezeních uložených dotyčné osobě a výši zisku vykořisťovatele. Například neuhrazení příspěvků sociálního zabezpečení nebo vyplacení nepřiměřeně nízké mzdy není samo o sobě dostačující k prokázání vykořisťující práce jako účelu jednání pachatele. Bude pravděpodobně nezbytné jasně označit skutečnosti, za kterých došlo k vystavení **nevhodným/vykořisťujícím (abusive) podmínkám**, které vážně ovlivnily postavení jedné ze smluvních stran.
- Při hodnocení okolností daného případu může **životní úroveň** ve státě, kde mělo dojít k vykořisťování, nabídnout důležité referenční hledisko.

- Jsou-li **ohroženými oběťmi dětí**, jednotlivé okolnosti případu by měly být hodnoceny se zvláštní obezřetností. Např. skutečnost, zda dítě navštěvuje/ne navštěvuje školu nebo nezná v cílové zemi žádnou jinou dospělou kontaktní osobu kromě pachatele, má význam pro posouzení míry zranitelnosti a závislosti oběti.
- „**Účel vykořisťovat**“ lze dovodit nejméně z následujících praktik:
  - nátlak, včetně výhrůžek oběti, rodině nebo blízkým osobám, násilí, zneužití vlivu vyplývajícího z aktuálního stavu věcí nebo zneužití zranitelného postavení oběti (např. duševní choroby nebo jiné vážné nemoci);
  - špatné pracovní podmínky;
  - závislost, oběť např. pracuje za účelem uhrazení dluhu a spoléhá se na pachatele v záležitostech týkajících práce, bydlení a osobních dokladů. Oběť není svobodná a volná nebo se důvodně domnívá, že nemá možnost svobodně opustit svou práci (to zahrnuje i využívání osoby, která vstoupila na území daného státu v rozporu s právními předpisy a která akceptuje situaci vykořisťování v naději, že se jí od pachatele za to dostane pomoci při získávání povolení k pobytu; dalšími okolnostmi je těhotenství, sociální izolace v cílové zemi, kulturně podmíněná hierarchie společenských vazeb jako jsou např. rozdíly v kastovních systémech a/nebo extrémní chudoba v zemi původu).
- Skutečnost, že obchodování s lidmi za účelem pracovního (nebo sexuálního) vykořisťování je **úmyslný trestný čin**, klade vysoké nároky v rámci zajišťování důkazů. V trestním řízení je nutné prokázat, že si pachatel byl vědom specifických okolností, ve kterých se oběť nacházela, a na základě kterých vzniklo nebo lze dovozovat vznik jeho dominantního postavení. Navíc pachatel musel vědět, že v důsledku jeho jednání byla nebo mohla být druhá osoba vykořisťována. Vedle toho je však důležité i to, že trestný je již samotný pachatelův záměr jinou osobu vykořisťovat. Není tedy tak podstatné, zda skutečně došlo k samotnému vykořisťování. Na druhou stranu již dokonáný záměr pachatele lze posuzovat jako **přítěžující okolnost**.
- **Souhlas oběti** není pro určení, zda se jedná o vykořisťování, důležitý, jestliže oběť akceptovala situaci jako důsledek podvodu, falešných slibů, hrozeb, zneužití moci nebo jiných forem vážného nátlaku.
- Zákaz pracovního vykořisťování se vztahuje rovněž na všechny situace, kdy někdo poskytuje služby jménem třetí osoby, **bez ohledu na to, zda takto vytvořený vztah je v souladu s právními předpisy, a nezávisle na právním postavení obětí**. Vztah mezi pachatelem a obětí musí vykazovat **stálost a pravidelnost**. Kromě toho musí být oběť **v podřízené pozici** vůči pachateli a odměna oběti musí být ve výši, jež lze rozumně očekávat.

SHRNUTÍ⁴⁸

INDIKÁTORY OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM PRACOVNÍHO VYKOŘIŠŤOVÁNÍ	
Indikátory	V trestním řízení je nutno zohlednit
• Špatné životní a pracovní podmínky • Nátlak a omezení svobody pohybu • Neznalost jazyků • Zadržování osobních dokladů zaměstnavatelem nebo jeho jménem • Dlužní vázanost • Žádné nebo omezené zdravotní pojištění a příspěvky na sociální zabezpečení	• Specifické okolnosti případu • Úmyslný trestný čin • Irelevance souhlasu oběti • Bezvýznamnost právního postavení a/nebo pracovněprávního vztahu • Účel vykořisťování založený na alespoň jednom z následujících prvků: (a) nátlak; b) špatné životní a pracovní podmínky; (c) závislost; (d) de facto žádná svoboda pohybu • Životní standardy v cílové zemi • Obzvláště vysoká míra zranitelnosti dětí

⁴⁸ Tabulka uvádí hlavní závěry zprávy EUROJUST s odkazem na analýzu vnitrostátních rozsudků a výsledek analýzy případových studií EUROJUST.